

ԼԵՌԵՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱՔԱՂԻ ՄԱՐԶԱՅԻՆ ՌԱԴԻՈՆ
1960-1970-ԱՂԱՆ ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻՆ

Ա. Է. Օհանյան

Լեռնային Ղարաքաղի մարզային թաղիայի վերաբերյալ ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ այն շարունակում էր գործել 1960-70-ական թվականներին:

Թեև մեր հանրապետական արխիվում այդ տարիներից մնացած թղթապահակներն ավելի շատ են, քան 1940-50-ական թվականներինը, նրանցում տեղ գտած նյութերը հիմնականում միատեսակ, նույնացած հաղորդումների տեքստեր են միայն, իսկ բազմաթիվ էջեր զբաղեցնում են աղբյուրազանգի հաղորդումների տեքստերը: Շատ կտրուկ են անցումները տարիների միջև: Ուստի, եղած տեղեկությունները լիարժեք չեն:

Այնուամենայնիվ, եղած նյութերի ուսումնասիրությունից կարելի է եզրակացնել, որ 1960-ականներին ժողովրդագրական թեմատիկան առավել բազմազան էր նախորդ տարիների համեմատ:

1960-ականների սկզբին ժողովրդի անվանվում էր ԼՂԻՄ աշխատավորական դեպուտատները գործկոմի սովետին կից թաղիա-հաղորդումների խմբագրություն: Այս ժամանակաշրջանում թաղիայի ներքում գրույցներից, նյութներից, դասախոսություններից բացի սկսում են հնչել հաշվետվություններ, քրտնիկոններ, թերթերի, ամսագրերի ու գրքերի տեսություններ: Հարողովում էին նաև արտաստուղիական նյութեր. ռեպրտաժներ իրադարձության վայրից, ֆուտբոլային և այլ սպորտային մրցությունների մասին պատմող ռեպրտաժներ:

Ռադիոյում սկսել են կազմակերպվել հարցազրույցներ, կյոթ սեղաններ: Ակնհայտ էր նոր ժողովրդագրական ստեղծումը. ակնարկներ, ժողովուրդագրիցիաներ: Որպես զվարճալի նյութեր հաղորդվում էին հանելուկներ, կատակներ:

Դժվար է, սակայն, պատկերացում կազմել նշված ժանրերով հաղորդումների բովանդակության մասին, քանզի արխիվային նյութերն ընդգրկում են միայն հասարակական-քաղաքական թեմատիկայով գրույցները և մի քանի ակնարկներ: Իսկ մնացած նյութերի մասին հիշատակվում է միայն խմբագրության՝ պարբերաբար ներկայացվող հաշվետվությունների մեջ: Այդ նույն հաշվետվությունները վկայում են, որ ինչպես նախորդ տարիներին, 60-ականներին նա մարզային թաղիայի աշխատանքը շարունակում էր չգոհացնել նրա ղեկավարներին: Ռադիոյի այդ տարիների խմբագիր Ջավեն Դավթյանը պարբերաբար թողոք-դիմումներ էր հասցնագրում բարձրադիր ղեկավարությանը: Արխիվում գտնված հեռախոսի դիմումը հասցնագրվել էր Աղդեջանական ՍՍՀ մինիստրների սովետի թաղիայի և հեռուստատեսության պետական կոմիտեի նախագահ Է. Ա. Ալիբեյլիին, որում նշվում է. «Աղդեջի տարիների փորձը ցույց է տալիս, որ ներկայումս ԼՂԻՄ-ում գործող թաղիա-հաղորդումների ստրուկտուրան գործնականում չի արդարացրել իրեն: Մասնավոր ջանքերի ներդրմամբ մենք չենք կարողանում միշտ նպատակային օգտագործել մեզ տրամադրված հեռախոսական ժամանակը և ոչ հազվադեպ ենք նթր հեռախոսակցի ցածր որակի հաղորդումներ, ինչը, նախ և առաջ, արդյունք է խմբագրության արտադրական կազմի անհավասարաչափ ծանրաբեռնվածության»:

Ռադիոյի խմբագիրը տեղեկական խնդրներից բացի մատնացույց անելով նաև անհրաժեշտ կադրերի պակասը, խնդրում է ավելացնել աշխատողների թիվը: Եվ արդեն մի քանի տարի անց՝ 1966-ին, թաղիան ունենում է հետևյալ խմբագրությունները.

1. Հասարակական-քաղաքական հաղորդումների խմբագրություն, որն ուներ ավագ խմբագիր և որի մեջ մտնում էին մի քանի նյթայնքներ.

ա) տնտեսական հաղորդումների խմբագրություն, որում աշխատում էր 1 խմբագիր, 1 թղթակից.

բ) «Աղդեջի լուրեր»-ի բաժին (1 խմբագիր, 1 թղթակից):

2. Գնդարվման ստանդարտները և խաղարկման խմբագրությունը, որն ուներ ավագ խմբագիր և որի մեջ էր մտնում երեխաների ու նրի տասարդների համար հեռադժակվող հաղորդումների խմբագրությունը:

3. Նամակների խմբագրություն (1 խմբագիր):

4. Այդբեջանական հաղորդումների խմբագրություն (1 խմբագիր և 1 թղթակից):

5. Արտադրական կազմ, որի մեջ մտնում էին մի քանի 2-րդ կատեգորիայի հաղորդավարներ, միջոցառման նյութերի ավագ մեքենագրուհի, մեքենագրուհի, 1-ին կարգի հնչյունային օպերատոր, տեխնիկ, հատուկ մեքենաների 2-րդ դասի վարորդ, հավաքարարուհի: Ընդամենը՝ 21 մարդ:

1970-ականների մարզային ռադիոյում աշխատել են մեր ժամանակակից լրագրողներ Մարտիկ Պետրոսյանը, Կոմիտաս Դանիելյանը, Վարդգես Բաղդյանը, Նվարդ Ավագյանը, մի շարք գրողներ:

Այդ տարիներին մարզային ռադիոն կարծես թե սկսում է «վերակառուցվել»։ Նկատվում է հաղորդումների բազմազանություն, հեղինակների ակտիվություն, նոր հաղորդաշարերի, ծրագրերի ստեղծում: Նոր ստեղծված հաղորդումներից էին «Առողջություն» ռադիոհանդեսը, «Նետաքրքիր է խմանալ» ծրագիրը, մանկական «Արտուսիկ» հաղորդաշարը, «Հնգամյակը և մարդիկ», «Հյուղական ժամ» շաբաթը և այլն: Հաղորդացանկում մեծ տեղ էին գտել ռադիոամսագրերն ու ռադիոթերթերը: Պաշտպանվել են հատկապես առողջապահական թեմայով նյութերը: Այսպես, «Առաջություն» ռադիոհանդեսը պատմում էր տարբեր տիպի մանկական հիվանդությունների, սրտային, վարակիչ հիվանդությունների, նրանց կանխարգելման և բուժման մասին: Այդ առթիվ եթերում հանդես էին գալիս բժիշկները, տվել բնագավառի մասնագետները: Հաղորդվում էին նաև խորհուրդներ, օրինակ, այն մասին, թե ինչպես աշտի «առաջի իրեն հիվանդը արտամականի ինքնակրթիչ հետո», թե ինչպես «կարելի է օգտագործել բույսերը՝ որպես գեղեցկացնող միջոցներ»: Շատ հաճախ նման հանրամատչելի նյութերը քաղվում էին ամսագրերից ու թերթերից: Նման «առաջիկան» նյութերից բացի, հաղորդվում էին նաև աղիքակներ բժշկների մասին: Մեկ օրվա ռադիոթերթը կարող էր կազմված լինել հենց նշված հաղորդումներից:

Առանձին շաբաթ կար հատուկ տնային տնտեսուհիների համար, որը բաղկացած էր խորհուրդներից, ներկայացվում էին բաղադրատոմսեր և այլն: «Արտուսիկ» մանկական ծրագիրը եթեր էր արժակում անվանի մանկագիրների ստեղծագործությունները, բանաստեղծություններ, հեքիաթներ: Պիոներներն ու դպրոցականները նույնպես ունեին իրենց ծրագիրը:

1974-ին ռադիոն ուներ հաղորդումներ գյուղի աշխատավորների համար: Գյուղատնտեսական կյանքից հաղորդումներ էին կազմակերպում թղթակից Սերգեյ Վարսուցը, գյուղատնտեսության մարզային վարչության պետի տեղակալ Թարխան Մարտիրոսյանը:²

1970-ական թվականներին մարզային ռադիոյում հասարակական-քաղաքական թեմաներով հաղորդումները կոչվում էին գրույցներ: Դրանք, որպես կանոն, կարևորում էին «սովետների» մշտական հանձնաժողովի կազմակերպչական դերը»³, խոսում քաղաքացիական պաշտոնի չարաչառման մասին և թմբկահարում կոմունիստների 25-րդ համագումարը դիմավորել արժանավոր նվաճումներով»:

1974թ. ռադիոթերթում հայտնվում է գովազդը: «Այժմ լսեցե՛ք ռեկլամ-հայտարարություն», - նշվում է հաղորդապարի խոսքում⁴: Բայց թե ինչ ռեկլամ էր դա, պարզ չէ, քանի որ տմբստը արևիկային նյութերում չի գտնվել:

1976թ. նյութերում հիմնականում ներկայացվում են արտադրության, արդյունաբերության և գյուղատնտեսության բնագավառների աշխատողների կատարած աշխատանքները:

Կազմակերպվում էին հարցազրույցներ կոլտնտեսականների, կոմունիստների, Ադր. Գնդազյան խորհրդի ղեկավարների, ինչպես նաև գյուղացիների, ֆերմաների աշխատողների հետ: Համարյա բոլոր նյութերի վերջում շեշտվում էր մի նպատակ. «Մեր խնդիրն է աշխատել կրկնապատիկ նուստդով և կոմունիստների 25-րդ համագումարը դիմավորել արժանավոր նվաճումներով»:

Ռադիոհաղորդումների խմբագրությունում մեծ տեղ էր հատկացվում արտահատիքային թղթակիցների նյութերին: Դրանց հեղինակներն անպայման կոորդինորի նշում էին հայերի, ռուսների և ադրբեջանցիների անունները՝ դրանով իսկ ձգտելով «ազգերի լինիչյան բարեկամությունն ու հավասարությունը»: Կարծես թե կարգավորանողային, քաղաքացիական, ազխտացիայի դերը: Նմանատիպ, բավականին ծավալուն նյութեր էին «Հնգամյակը և մարդիկ», «Ժամանակ չունի մտածելու», «Տասներորդի հարվածային հերթափոխում» շաբաթը:

Շատ տարածված էին նաև պաշտոնական ուղերձներն ու կոչերը:

Պետք է նշել նաև, որ թաղիտն իր արտահայտչամիջոցներից լայնորեն կիրառում էր նաև նրաժշտությունը: 1974-75թթ. թաղիտհաղորդումներում կար հայ, ռուս, ադրբեջանցի ներգիներ կատարումներով 20-25 ձայնաժապավեն: Օրվա ընթացքում 3 անգամ հաղորդվում էր նրաժշտություն. ցերեկային ժամերին՝ հայկական, ներկողյան՝ դասական, էստրադային, ինչպես նաև ազգային հայրենասիրական կատարումներ: Ընդ որում, թաղիտողներն իրենք կարող էին հաղորդման ընթացքում պատվիրել որևէ նրաժշտություն, տարբեր ներգիներին կատարումներ: Սակայն ձայնադարանն էլ առաջնորդվում էր սովետական ժողովուրդների «Քարեկամություն» քաղաքականությամբ: Եթե ներքոմ հնչում էր հայկական նվագ, նրաժշտություն (օր.՝ Ա. Հեքիմյանի «Երգիր ինձ համար» երգը), ապա անապյաման միևնույն թողարկման մեջ պիտի հնչեր ադրբեջանական նրաժշտություն (Ջենաբ Խաչկարովայի «Արի ինձ հետ» երգը): Կար նաև այսպիսի երևույթ. այն ներգիչը, ով այս կամ այն պատճառով լքում էր հայրենիքը և մեկնում արտասահման, նրա ձայնագրությունները հանվում էին թաղիտի ձայնադարանից: Նման սկզբունքով ֆոնդից հանվել են Պասկելիչյանի ձայնագրությունները: Մարգային թաղիտում ավանդական էին դարձել «Քատեկամության համերգները» (Հարո-Երևան-Թիֆլիս):

1975 թվին թաղիտն եթեր էր դուրս գալիս 2,5 ժամ. 1 ժամ (14.00-15.00-ը) հաղորդվում էր արտասահմանյան տեղեկատվություն, իսկ ներկողյան (17.00-18.30-ը) հաղորդվում էին մարգային լուրեր: Կիրակի օրը եթերի համար տրամադրվում էր 2 ժամ, որի ընթացքում հաղորդվում էին գրական, ֆոնդային ձայնագրություններ: Գոյություն ունեցող համագործակցության պայմանավորվածություն տեղական թատրոնի և թաղիտի միջև: Ձայնագրվում էին հետաքրքիր ներկայացումներ՝ թաղիտներում հնչեցնելու համար:

Նշված տարիներին մարգային թաղիտի գլխավոր խմբագիրն էր Մարսիմ Հովհաննիսյանը: Հասարակական-քաղաքական հաղորդումները խմբագրում էր գրող Արմո Ուլուբաբյանը: Իսկ գրական բաժինը տնօրինում էր հայտնի արձակագիր Վազեն Օխանը, որի ներգիծական «Մախաթ» թաղիտհանդեսը, ժամանակակիցների վկայությամբ, մեծ լսարան ուներ:

Այս ծրագրերից բացի, մարզի բնակչությունը ամեն օր անհամբերությամբ սպասում էր տեղական լրատվությանը: Տեղական նորությունները հիմնականում ստացվում էին մարզի շրջաններից, իսկ արտաքին կյանքին վերաբերող լուրերը վերցված էին հեռատիպից: Ռուսներն լեզվով լուրերն այդ տարիներին բացակայում էին հաղորդացանկից: Կազմակերպվում էին նաև բաժնականի հետաքրքիր ուղիղ եթերներ, որոնց ժամանակ ստուդիա էին հրավիրվում գրողներ, գրականագետներ, արվեստի բնագավառի ներկայացուցիչներ, ինչպես նաև հասարակ քաղաքացիներ: Սակայն ինչպես սովետական բոլոր տարածքներում, Լեռնային Ղարաբաղում նաև մամուլը գործում էր գրաքննության պայմաններում: Մարգային թաղիտն նույնպես եթեր էր դուրս գալիս բազմաթիվ «խմբագրումներով», կրճատումներով, ինչն ակնառու է արխիվային ֆոնդի նյութերում: 1970-ականներին մարզի թաղիտի գրաքննիչն էր Հայկ Գասպարյանը:

Լեռնային Ղարաբաղի մարգային թաղիտի վերաբերյալ ուսումնասիրությունները ղեկավարում էին: Արդեն հեռուստատեսային դարաշրջան մտած թաղիտն 80-ականներին, բնականաբար, այլ ընթացք պիտի ստանար: Թեև, նույն կոմունիստական ոգին ղեկավարված էր: Բայց մյուս կողմից էլ, 1980-ականների վերջի Ղարաբաղյան շարժումը մարգային թաղիտի ընթացքը պիտի կտրուկ փոխեր:

Резюме

Нагорно-карабахское радио продолжает действовать в 1960-1970 гг. Увеличиваются передачи, появляются новые редакции. В отличие от 1960 года радио 70-ых более разнообразно. На радио работают известные писатели, журналисты. Появились новые рубрики. В эфире звучала реклама.

Но местное радио продолжало работать в условиях цензуры.

Գրականություն

1. ԼՂՀ պետ. արխիվ, Фонд N115, 1-й кат., 10, с. 28.
2. ԼՂՀ պետ. արխիվ, фонд, N 115, опись 1, кат., 38, с. 70.
3. ԼՂՀ պետ. արխիվ, фонд, N 115, опись 1, кат., 38, с. 76.
4. Նույն տեղում, фонд, N 115, опись 1, кат., 38, с. 101.

Արմ. Հ. Գրականության և ժուռնալիստիկայի ամբիոն